

GENT IN 1849 HET CHOLERA-JAAR

Cholera is een ernstige, acute besmettelijke darmziekte, die veroorzaakt wordt door de bacterie *Vibrio cholerae* ontdekt in 1883 door Robert Koch. Deze ziekte is endemisch in sommige delen van India, voornamelijk in de Ganges-delta. In de 19e eeuw verspreidde cholera zich nu en dan in Europa.

Een eerste epidemie van cholera teisterde de stad Gent in 1832 : er waren meer dan 2000 gevallen, waarvan 1227 sterfgevallen of één sterfgeval op 69 inwoners. In 1833 kwam slechts een lichte epidemie voor met 95 slachtoffers. In 1834 waren er 201 slachtoffers. In 1838, 1839, 1840 en 1843 stierven veel kinderen aan rode koorts en in 1847 vielen er veel slachtoffers aan tyfus.

De eerste gevallen van cholera werden opnieuw gemeld rond 20 januari 1849. De ziekte verspreidde zich uiterst snel.

Periode	Aantal gevallen	aantal sterften
van 20.1 tot 31.3	679	306
april	387	183
mei	478	232
juni	2081	887
juli	943	476
augustus	231	136
september	12	4
Totaal	4811	2224

Dit betekent één sterfgeval aan cholera op 47 inwoners of ongeveer 2,09 o/o van de bevolking. Dit had natuurlijk een nadelige invloed op het bevolkingscijfer : in 1849 bedroeg het aantal geboorten 3540 (33,30 per 1000 inwoners wat een vermeerdering betekent tegenover de slechte jaren 1846 en 1848); het aantal sterften was geklommen tot 5917 (of 55,65 per 1000 inwoners) waardoor het nadelig verschil 2377 bedroeg. Het aantal overlijdens veroorzaakt door andere ziekten dan cholera is echter buitengewoon hoog in vergelijking met andere jaren, waardoor vermoed wordt, dat een aantal cholera-gevallen niet werden aangegeven. Het verschil tussen immigratie (3258 gevallen) en emigratie (2581 gevallen) gaf een winst van 677. In totaal verminderde dus de bevolking met 1700 eenheden, op 31 december 1849 telde de stad Gent 104.618 inwoners.

De ziekte kwam niet gelijkmatig voor in de verschillende wijken van de stad.

Wijk	aantal gevallen	aantal sterften
1.	538	292
2.	821	393
3.	1072	449
4.	1586	707
5.	794	303
Totaal	4811	2224

In het burgerlijk hospitaal werden 1006 gevallen van cholera opgenomen, waarvan er 564 overleden; in het St. Janshospitaal werden 305 kinderen en 43 vrouwen opgenomen, waarvan 153 kinderen en 14 vrouwen stierven. Een hulphospitaal werd ingericht in de Kapucijnerkerk, maar werd niet gebruikt. We kunnen vaststellen, dat slechts een derde van de gevallen in een hospitaal werden verpleegd. De verklaring vinden we in een verslag aan de gemeenteraad : “Depuis l'époque de l'invasion de la maladie la classe nécessiteuse et ouvrière manifeste une répugnance invincible pour les hôpitaux; ni prières, ni sollicitations des médecins, des prêtres ou des personnes charitables, l'espoir d'une guérison plus certaine, la certitude d'un soulagement à leurs maux, rien ne peut les soustraire à leurs déplorables idées de fatalisme. Ils répondent presque toujours : “si telle est notre destinée nous mourrons à l'hôpital comme chez nous, il est donc inutile de nous y laisser transporter”. Op de wijk van de Sassepoort werd een consultatiebureau opgericht met een apoteek, waar een geneesheer de zieken verzorgde. Er werden geen raadgevingen aan de bevolking verstrekt en wel “pour ne pas jeter l'épouvante dans la population et qu'en second lieu leur exécution pour beaucoup de nos concitoyens était complètement impossible; pour s'en convaincre il suffira d'en rappeler quelques unes : on recommandait de se vêtir chaudement et de porter de la flanelle, de ne jamais sortir le matin à jeun, de ne pas sortir avant

le lever du soleil, d'éviter l'air froid et humide de la nuit et une trop grande fatigue dans les temps pluvieux; de suivre enfin un régime alimentaire tonique et nourrissant". Il a semblé au collège que publier de pareilles instructions, bonnes certainement en elles mêmes, mais inexécutables pour les classes pauvres offrait plus d'un danger".

Tijdens de epidemie hadden de Grijsse Zusters, die zich in 1849 te Gent hadden gevestigd, zich verdienstelijk gemaakt met het verzorgen van behoeftige zieken.

De cholera-epidemie had in de provincie Oost-Vlaanderen in totaal 4397 slachtoffers gevergd of 0,55 o/o van de bevolking. Er waren dus meer slachtoffers te Gent dan in het overige deel van de provincie. Houden we geen rekening met de stad Gent, dan bedroeg in Oost-Vlaanderen het aantal slachtoffers 0,31 o/o of een sterfgeval op 314 inwoners. De verhouding slachtoffers cholera Oost-Vlaanderen tegenover Gent is dus een tegen zeven, waaruit duidelijk de sterk nadelige invloed van het milieu blijkt.

Vermelden we nog, dat in maart 1849 door prof. J.G. Block, hoogleraar aan de faculteit der geneeskunde, het boek "Le Choléra Morbus" werd gepubliceerd. De mogelijkheid van de cholera-epidemie was natuurlijk toe te schrijven aan de erbarmelijke hygiënische toestanden en aan de bittere armoede van een groot deel der bevolking.

7 januari : Men ziet jonge schepsels, die nu in de ijskoude en bescholde straten naakt en blootsvoets de wegen doorkruisen en met een gelaat, dat de tekenen van onschuld en de sporen van lijden draagt, u smeken om een aalmoes (G. van G.).

19 januari : De burgerwacht heeft wapens ontvangen :

eerste legioen : 762 geweren en 182 sabels

tweede legioen : 714 geweren en 176 sabels

derde legioen : 717 geweren en 178 sabels

vierde legioen : 769 geweren en 183 sabels

ruiterij : 92 pistolen en 46 sabels

artillerie : 60 sabels

26 januari : In het Spanjaardkasteel werd een zekere Fr. M. van Sint-Niklaas terechtgesteld.

27 januari : De gemeenteraad bespreekt de octrooirechten. In het verslag van Groverman lezen we : "Quatre membres du parlement - waaronder Ch. de Brouckère - ont été d'avis de demander ces quatre millions à l'impôt sur le revenu. Nous avons eu, nous devons en convenir, beaucoup de peine à nous persuader que cette proposition de la commission ministérielle fut sérieuse". Helias d'Huddeghem verklaart " l'abolition des octrois des villes est impossible" en raadslid De Pauw voegt er aan toe "Les octrois ne sont pas un débris, mais un monument du moyen-âge". De octrooirechten dagtekenen van de middeleeuwen en werden door de Franse revolutie afgeschaft, maar tijdens de Republiek en het Keizerrijk

opnieuw ingevoerd. Volgens raadslid De Pauw zouden de arme gezinnen, die enkel roggebrood eten, slechts 9,19 fr. per jaar aan octrooirechten betalen; de gezinnen, die tarwebrood eten 26,19 fr per jaar, terwijl de rijke gezinnen 351,44 fr per jaar zouden betalen. Persoonlijk moeten we deze berekeningen betwijfelen, als we de tarieven van de stedelijke rechten nazien. De oplossing van het probleem - het middel vinden om de inkomsten van de octrooirechten te vervangen - zal eerst in 1860 worden gevonden.

23 maart : Uit de Gazette van Gent vernemen we dat "kroeghelden" en soldaten nu en dan vechten in de ontuchthuizen gevestigd in de Kromsteeg, Modenaasteeg, Schuurkenstraat en Stoppelbergstraat. De G.v.G. herinnert eraan, dat door de voorgeboden van de schepenen van de Keure van 30 maart 1486 alle ontuchthuizen uit de Sint-Niklaasparochie werden verbannen naar de wijk Overschelde, voorgeboden die aangevuld werden op 3 april 1587, 14 december 1587, 28 februari 1588 en 28 maart 1602.

31 maart : H. Conscience biedt aan de gemeenteraad een exemplaar aan van zijn werk Jacob van Artevelde, dat verschenen is.

28 april : De gemeenteraad keurt de plannen van het gesticht Van Caeneghem, getekend door architect Van Huffel goed. De nieuwe tarieven voor de doorvaart aan de stedelijke bruggen worden goedgekeurd.

Schepen tot 25 ton	10 centimes
Schepen van 25 tot 75 ton	18 centimes
Schepen van 76 tot 150 ton	36 centimes
Schepen boven de 150 ton	53 centimes
Zeeschepen (twee- en driemasters) boven de 150 ton	85 centimes

De schepen voor het vervoer van beer, die slechts na de avondklok tot de stad zijn toegelaten en voor de morgenklok de stad weer moeten verlaten, zijn vrij van rechten. De gemeenteraad besluit jaarlijks een wedstrijd voor het vee in te richten.

9 mei : In de bloemenkwekerij van Louis Van Houtte wordt een tuinbouwschool geopend. Er werden 24 leerlingen toegelaten. L. Van Houtte moet instaan voor al de uitgaven (intèrnaat, voeding, verwarming, lesgevers) en ontvangt hiervoor van de staat vijfhonderd frank per leerling en per jaar. Deze school had een grote betekenis voor de bloei van de Gentse hofbouw. Een aantal zeer verdienstelijke bloemenkwekers werden hier opgeleid.

9 juni : De gemeenteraad bespreekt het verslag van de geneeskundige commissie. Een geneesheer verklaarde het volgende : "Le seul moyen d'arrêter le fléau était de diminuer la misère : la faiblesse corporelle des classes nécessiteuses était encore augmentée par les chaleurs acca-

blantes qui régnaient depuis quelque temps. La distribution de soupes pouvait atteindre le but qu'on se proposait". De gemeenteraad besluit in de verschillende wijken van de stad verder soep uit te delen. Op 13 oktober vernemen we, dat de buitengewone uitgaven voor de bestrijding van de cholera-epidemie, 36.098,54 fr bedragen.

23 juli : Heden wordt in tegenwoordigheid van de koning en koningin, de hertog van Brabant en de graaf van Vlaanderen de tentoonstelling van de nijverheidsproducten van Vlaanderen geopend. Net zoals in 1803 en in 1820 werd de tentoonstelling ingericht in de zalen van het stadhuis. Het initiatief was genomen door minister Rogier en dit om de nijverheid, die een ernstige crisis doormaakte, aan te moedigen. Op 23 oktober 1848 verscheen het K.B., dat bepaalde : "Il sera institué une exposition publique en 1849 des produits de l'industrie linière et des autres industries manufacturières des Flandres."

Een aanvullend besluit van 23 maart 1849 bepaalde : "Il sera ouvert à Gand, à l'occasion de l'exposition des produits de l'industrie des Flandres, une exposition spéciale de machines, moteurs et articles de construction belge ou étrangère employés dans la fabrication des tissus". Meer dan 600 nijveraars van de beide Vlaanderen namen aan de tentoonstelling deel. Onder de Gentse deelnemende firma's willen we vernoemen : Katoennijverheid : Felix de Hemptinne, Voortman, E. de Smet, Dierman, C. de Bast, Guequier, Hooreman-Cambier.

Vlasnijverheid : La Lys, La Gantoise, Dobbelare-Hulin

Brons : Trossaerts-Roelants

Rijtuigmakerij : Lockx, vander Cruyssen, J. de Ruyter

Machines : Phoenix, Carels, Nolet

Piano's : van Hyfte

De tentoonstelling van 1849 werd een groot succes. Op 6 november werden in het Justitiepaleis de prijzen uitgereikt. Op zestien gouden medailles werden er zeven gewonnen door Gentse firma's : De Smet : gesponnen katoen, Rosseel : calicot, Moerman : lijnwaad, La Lys en La Gantoise : garen, F. de Hemptinne : gedrukt lijnwaad, Hooreman-Cambier : cotonnette, Legrand : tule. Vier Gentse exposanten ontvingen de Leopoldsorde : de Smet de Naeyer, E. Jacquemyns, Ad. Rosseel en Alex. Verschaffelt. Voor de Smet-de Naeyer werd als motivering opgegeven : "Monsieur de Smet-de Naeyer est un des vétérans de l'industrie cotonnière. Déjà à l'exposition qui eut lieu à Gand en 1820, les produits de sa fabrique étaient jugés dignes de la médaille d'or. La même distinction lui fut accordée dans diverses occasions postérieures".

De fabriek de Smet-de Naeyer werd later La Louisiane genoemd.

Er hadden echter nog meer feestelijkheden plaats. In 1848 had de Fontaine besloten de vierhonderdste verjaardag van haar octrooi te vieren en onder meer met een feeststoet. Een ontwerp werd opgesteld door Felix de Vigne. De gebeurtenissen van 1848 verhinderden de uitvoering van dit plan. De idee van een historische stoet werd hernomen in 1849

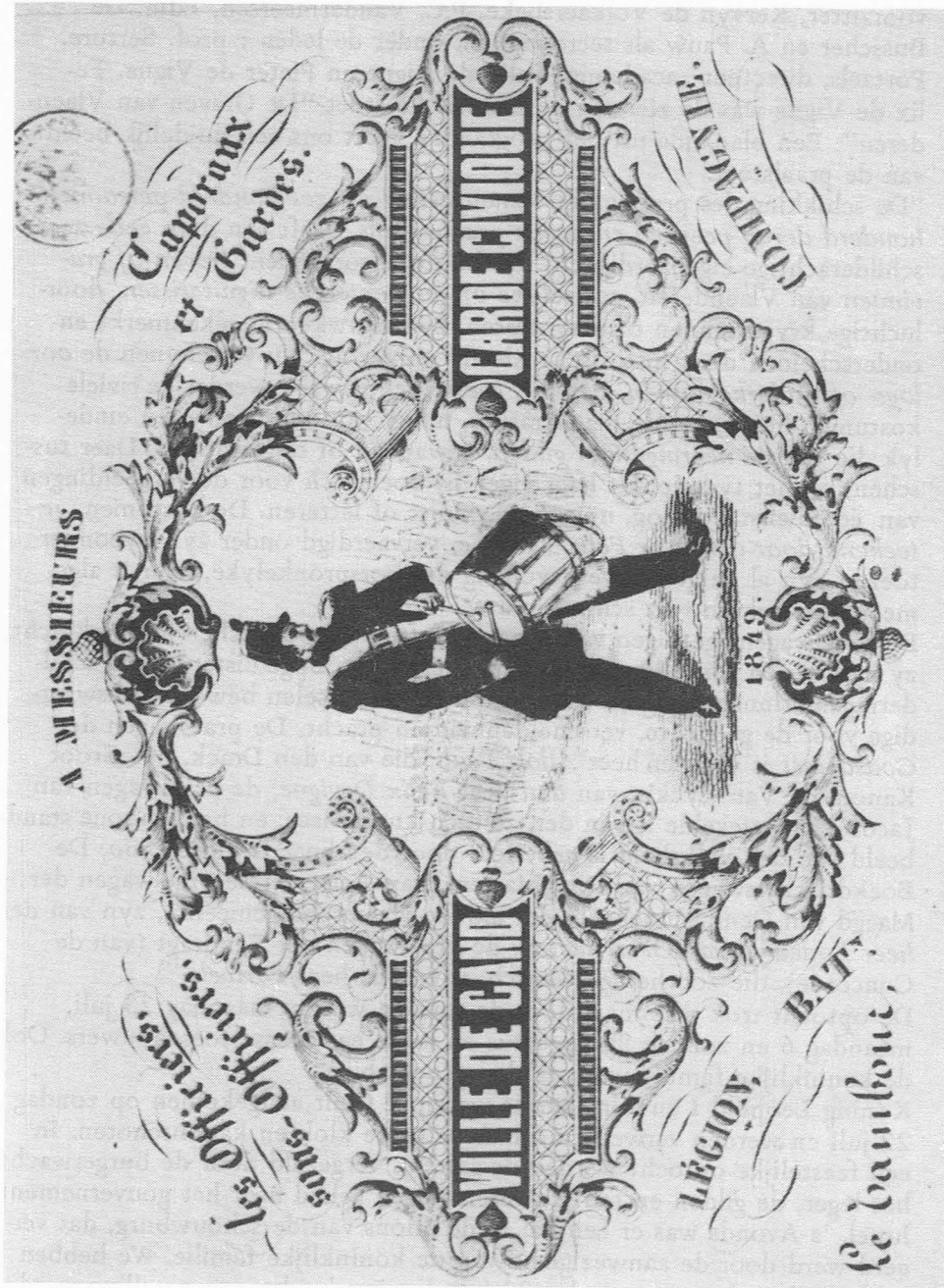
en dit ter gelegenheid van de tentoonstelling. Er werd een comité gevormd met A. De Cock als voorzitter, prof. A. Burggraeve als onder-voorzitter, Kervyn de Volkaersbeke, P.C. Vandermeersch, Edm. De Busscher en A. Pauw als secretarissen; onder de leden : prof. Serrure, Portaels, directeur academie, Felix de Vigne en Pieter de Vigne. Felix de Vigne was de ziel van de historische stoet "De Graven van Vlaenderen". Een bladzijde uit het programma geeft ons een duidelijk beeld van de praelstoet.

"De schikking des praelstoets, *samengesteld uit zes honderd personen, honderd dertig peerden en negen praelwagens*, geeft aan deze eene zeer schilderachtige eigenaerdigheid. De hoofdpersoonagien, *graven of gravinnen van Vlaenderen, geestelyke of gemeentelyke dignitarissen*, doorluchtige krygsmannen of magistraten, zyn nauwkeurig gekenmerkt en onderscheiden door historische kleedy en gevolg. Nu verschynen de *oorlogs- of ridderkostumen*, dan het *geestelyck gewaed*, verder de civiele kostumen hetzy van de magistratuer, hetzy van de *burgery*, en eindelijk die van de *neeringen en gilden*, gewapend of ongewapend. Daer tuschen, op het tydstip dat haer eigen is, doen zich voor de verbeeldingen van eeredienst, oorlog, nyverheid, kunst of letteren. De kostumen, *geteekend door den heer Felix Devigne*, vervaerdigd onder zyn byzonder toezigt zyn al de getrouwe navolging der oorspronkelyke, over 't algemeen zeer ryk en regt schitterend.

De praelwagens getuigen van eene vernuftige en poëtische vindingskracht; zy zyn in een aenvalligen trant samengesteld en opgeluisterd door schilderungen, zinnebeeldige toebehoorten en versierselen bewonderenswaardige voor de gedachte, verscheidenheid en pracht. De praelwagen der *Godsdienst* is van den heer *Adolf Pauli*; die van den Draek, het Groot Kanon, de Van Eyck's, van den heer *Felix Devigne*; de praelwagen van Jacob van Artevelde is van den zelfden kunstenaer, en het schoone standbeeld van den volksheld is gebeiteld door den heer *Devigne-Quio*; De Boekdruckerswagen van Dirk Martens, van Aelst, en de praelwagen der Maegd van Gent, zinnebeeld der aloude vlaemsche gemeente, zyn van den heer *Lodewyk van Overstraeten*; de praelwagen der Eendragt (van de Concorde), die zoo heilige wensch, is van de heer *Portaels*."

De optocht trok drie maal door de stad en wel op maandag 23 juli, maandag 6 en zondag 26 augustus en lokte een massa toeschouwers. Ook de koninklijke familie woonde de optocht bij.

Koning Leopold I en zyn familie waren te Gent aangekomen op zondag 22 juli en werden verwelkomd met de grote klok en kanonschoten. In een feestelijke optocht werden de gasten, vergezeld door de burgerwacht, het leger, de gilden en talrijke verenigingen geleid naar het gouvernements-hotel. 's Avonds was er een bal in de salons van de schouwburg, dat ver-eerd werd door de aanwezigheid van de koninklijke familie. We hebben reeds gezien, dat op maandag 23 juli de nijverheidstentoonstelling werd geopend en de historische praelstoet door de stad trok. 's Avonds was er nog een feest in het Casino, dat schitterend was verlicht en een volks-

bal op de Kouter. Op dinsdag 24 juli had de tweede grote uitdeling van brood aan de armen plaats, en dit door het Weldadigheidsbureau (een eerste uitdeling had plaats gehad op 16 juli).

Er hadden nog een massa andere feestelijkheden plaats, zoals een wapschouwing van de burgerwacht, een zangfestival ingericht door de Melomanen, wedstrijden in handboogschieten en schermen enz. Een voorval willen we nog vertellen. De toneelvereniging Brodermin en Taalijver had de koninklijke familie uitgenodigd voor een toneelvertoning in de Minard-schouwburg. Gouverneur Desmazières als ere-voorzitter hield de feestrede. Er was door de Vlaamsgezinden gevraagd om op de gala-vertoning de Vlaamse Leeuw te zingen. Desmazières vond de tekst voor de koninklijke oren vermoedelijk niet passend en Van Peene werd verzocht een Welkomstgroet te schrijven op de muziek van de Vlaamse Leeuw. Aldus werd het nu :

Wees Welkom in dees tempel.

Waar 't Vlaamsch zijn vaan ontrolt,

En dat de kreet weergalme :

Lang Leve Leopold !

Na een verblijf van drie dagen keerde Leopold I en zijn familie op woensdag 25 juli naar Brussel terug.

31 juli : Heden overleed Egide Cornelissen. De man was geboren te Antwerpen in 1767; hij was de eerste schrijver, die in 1812 de aandacht vestigde op de figuur van Jacob van Artevelde.

17 augustus : Een aantal bewoners van de Veldstraat en omgeving richtten een verzoekschrift naar de gemeenteraad om aandacht te vragen voor het probleem van de ontuchthuizen, die sedert de laatste jaren een schrikbarende uitbreiding hebben genomen. In verband hiermede schrijft de Gazette van Gent op 2 september : " Onze voornaamste straten zijn ware boeleerplaatsen geworden en het meerendeel der ontuchthuizen zijn daarbij in vechtkuilen veranderd".

26 augustus : Er had nog een derde voorname gebeurtenis plaats te Gent.

Op initiatief van Dr. F.A. Snellaert werd door het Vlaemsch Gezelschap van 26 tot 28 augustus in de gebouwen van de Gentse universiteit het eerste "Nederlandsch Congres" ingericht. De uitvoerende commissie bestond uit F.A. Snellaert, voorzitter, Ph. Blommaert en baron Jules de Saint-Genois, secretarissen, prof. Serrure, Ph. Kervyn de Volkaersbeke, Frans Rens en Prudens van Duyse, allen woonachtig te Gent. In de uitnodiging tot het congres werd het doel als volgt voorgesteld : "Het behoud van den Nederlandschen stam; het thans gespleten Nederland voor wederzydsch vergaen te behoeden; naer middelen om te zien om eenheid te brengen in de werking der Noord- en Zuid-Nederlanders tot behoud van den gemeenschappelyken volkszin en van de gemeenschappelyke volkstael". Bij de Nederlandse congressisten willen we vermel-

den : de hofpredikant en hoogleraar aan het Remonstrants Seminarium te Amsterdam Abraham des Armorie van der Hoeven (1798-1855), aan wie het voorzitterschap werd opgedragen, B. Schreuder, hoofdinspecteur voor het onderwijs in Nederlands Limburg en J. Alberdingk Thym (Amsterdam 1820-1889). Bij de Belgen kunnen we opnoemen prof. David (1801-1866), kanunnik D. de Haerne, volkvertegenwoordiger (1804-1890), Jottrand, een Brussels advocaat (1804-1877), die op het congres het algemeen kiesrecht verdedigde om door de politieke ontvoering van het Vlaamse volk de Vlaamse beweging politieke macht te geven. Jan Van Beers (Antwerpen 1821-1888), Nolet de Brauwere van Steeland (1815-1888), J.L.D. Sleenckx (1818-1901), Zetternam. Dit eerste congres werd een succes; katholieken, vrijzinnigen en protestanten zaten er naast elkaar; Nederlanders en Vlamingen waren voor het eerst verenigd sedert 1830. Tijdens het congres werd het monument op het graf van Ledeganck op het kerkhof te Sint-Amandsberg ingehuldigd. Jottrand verdedigde nog op het congres het uitsluitend gebruik van het Nederlands voor bestuurszaken in Vlaanderen; de vervulling van die wens zou nog zeer lang op zich laten wachten. Het volgend Nederlands Congres zal gehouden worden in 1850 te Amsterdam. De voornaamste betekenis lag vermoedelijk in het feit, dat door dit congres de culturele afzondering van de Vlaamse provinciën werd doorbroken.

1 september : De stad Gent ontvangt het bericht, dat de overeenkomst tussen de stad Gent en het ministerie van openbare werken in verband met de afstand van de gronden van het gewezen Spanjaard kasteel aan de stad werd goedgekeurd. Hierdoor zal het mogelijk worden deze wijk te urbaniseren.

29 september : De gemeenteraad besluit de houten watertrappen door trappen in gegoten ijzer te vervangen. Er waren 62 watertrappen met samen 813 treden; de gemiddelde uitgave per jaar voor onderhoud en herstelling bedroeg 1104,84 fr. De nieuwe trappen vergen een uitgave van 8073 fr. Alzo zullen de uitgaven aan onderhoud van de watertrappen gevoelig verminderen.

12 oktober :

Bij Joste, boekhandel, Veldstraat 93, Gent

Jacob van Artevelde

door H. Conscience

in drie delen en een plan van Gent ten tijde van J. van Artevelde.

Prijs : zes frank.

10 november : De gemeenteraad besluit de verhoging van de octrooi-rechten met 10 o/o ook in 1850 toe te passen.

11 november : Sedert maandag 5 november zijn de wevers van de katoenfabrieken in staking; ze vragen een beter loon en een vermindering van de werkuren. Op 11 november weet de Gazette van Gent te vertel-

len, dat dreig-schriften werden aangeplakt. Wat later gaan ook de spinners in staking. Onze krant keurt de staking af en meent, dat indien het waar is dat de textielarbeiders minder verdienen dan andere werklieden, de wevers en spinners hun kinderen naar de fabriek leiden van zodra ze zes of zeven jaar oud zijn en reeds geld verdienen, wat onmogelijk is voor andere werklieden. Op 23 november lezen we : " Een dertigtal werklieden zitten reeds vast. Zij moeten de kost door hun huisgezin verschaft worden of moeten van de kost der misdadigers leven". Op maandag 26 november waren bijna alle werklieden terug aan het werk. De staking had dus drie weken geduurd.

In de krant Broedermin vernemen we heel wat meer over de staking. Er werd gevraagd tot de lonen betaald in 1836 terug te keren. Tijdens de crisisjaren waren de lonen sterk gedaald. De Fabriekplaats was gisteren het toneel van een zekere beweging. Een peloton gendarmes en pompiers hebben er de ganse dag post gevat (8.11). Op 10 november vernemen we, dat de arbeiders ook wensen de verlichting van de werkplaatsen niet te moeten betalen, zoals het in sommige fabrieken gebruikelijk is. Op 22 november dringt Broedermin er op aan, dat de stedelijke overheid zou bemiddelen tussen patroons en werklieden. "Dat men rechtzinnig poge om overdreven eisen en onredelijke tegenstand te doen verdwijnen". Broedermin vindt verscheidene eisen van de arbeiders geenszins onredelijk en is van oordeel dat ze kunnen voldaan worden zonder de katoennijverheid in de grond te helpen. Als klachten worden vermeld :

1. de betaling van de verlichting in de werkplaatsen
2. de onkosten bij het breken van de getouwen
3. de onkosten voor aankoop en onderhoud van de schietspoelen
4. de onkosten voor het smeren van de machines
5. het zondagwerk

Deze lasten verschillen van fabriek tot fabriek en zijn in sommige zelfs onbekend (23 november). In december verschijnen een reeks artikels over "De katoen-industrie" waarbij de krant aantoonst, dat de mededinging van de Engelse textielproducten ongegrond is en dit wegens de hoge invoerrechten. Daarmee was de zaak echter niet afgelopen. Half december werden 34 aangehouden stakers door de boetstraffelijke rechtbank te Gent tot de volgende straffen veroordeeld :

vijf jaar	: 1
twee jaar	: 2
drie maand	: 5
twee maand	: 1
een maand	: 5
veertien d.	: 14
drie dagen	: 6

Op 19 december wijdt Broedermin een artikel aan het vonnis : de Gentse werklieden werden veroordeeld wegens coalitie-vorming. Volgens de openbare mening te Gent waren de klachten van de werklieden gegrond.

De wet is echter niet gelijk voor werklieden en patroons. Voor de patroons kan volgens de wet enkel van coalitie sprake zijn in geval van kwaadwilligheid en ongegrondheid, wat onmogelijk aan te tonen is. Het is duidelijk, dat Broedermin, het blad van Constant Leirens en in 1848 opgericht een ganse andere toon laat horen.

“Den Vaderlander” van 4 november klaagt het feit aan, dat sommige fabrikanten hun werkvolk gedeeltelijk betalen in winkelgoederen. Ook te Gent komt dit misbruik voor. Sommige bedienden en meesterknechten van fabrieken houden in petto winkel en dwingen de werklieden bij hen te kopen. Op 11 november lezen we : “ De wevers winnen maar een gering loon en met 8 à 9 frank per week kunnen de werklieden hun vrouw en kinderen niet onderhouden”.

Natuurlijk werd de staking door de overheid nauwkeurig gevolgd. Op 23 november schrijft gouverneur De Jaegher aan minister Rogier : “Les ouvriers ont fait preuve d'un remarquable esprit d'union, d'une discrétion éprouvé et d'une discipline qui donne à réfléchir. Il n'y a pas de doute qu'ils doivent avoir habillement conseillés; leur organisation n'a eu contre elle que le manque d'argent”. Op 6 december schrijft De Jaegher : “Jamais coalition d'ouvriers n'y avait pris ni cette forme ni cette extension, ni cette caractère, ni cette forme d'organisation”. De gouverneur schrijft de oorzaak van de “démoralisation croissante de l'ouvrier” toe aan de plaatselijke pers en wel aan Broedermin. Professor Huet wordt aangeklaagd, als de man, die in handen houdt “les fils de toutes les intrigues républicaines et socialistes, dont la ville de Gand est travaillé de longue main”. Als besluit suggereert De Jaegher : “Huet est l'audacieux sectaire qui a monté et développé tout cet échaffaudage; s'il disparaît du pays et s'il reste de mauvais fruits, l'arbre qui les a porté sera au moins coupé. Stecher, doit pour l'honneur de la Belgique, ne pas rester charger de l'enseignement de l'histoire nationale; Callier, agrégé, devait également être écarté d'un cours dans lequel il ne peut inculquer que de pernicieux principes”. Voorlopig zal minister Rogier nog geen gevolg geven aan de suggesties van De Jaegher. E.C. Coppens merkt op, dat Rogier zag “dat de hand van Mgr. Delebecque, bisschop van Gent, die van de gouverneur had vastgehouden waar deze schreef : “Sa philosophie s'annonça basée sur des principes catholiques mais de la nuance que le haut clergé des Flandres dut combattre plus tard chez ces vicaires, la nuance Lamenniste”.

We vernemen nog enkele gegevens over de staking in de Messenger de Gand.

De timmerlieden, schilders en metselaars verdienen 2,02 fr per dag, maar schrijft de krant, deze werklieden zijn jaarlijks drie maanden werkloos, wat niet het geval is voor de textielarbeiders. De wevers verdienen 9 tot 10 fr per week, de spinners 18 tot 20 fr. Ook de Messenger vestigt de aandacht op het inkomen van de kinderarbeid. Verder schrijft onze krant op 20 november : “Quant au travail du dimanche il n'a nullement pour but de parfaire le travail de la semaine, ce n'est pas un travail de

production, mais d'entretien de la fabrique et qui a toujours existé. C'est un travail de nettoyage des machines, qu'il serait impossible de supprimer et qu'on ne pourrait que reporter sur un autre jour".

5 december : In een brief van minister Ch. Rogier van 20.4.1849 wordt aandacht gevraagd voor de reinheid van de straten en ook voor de reinheid in de beluiken.

"De groepen van werkmans-woonhuizen, gemeenlyk onder de benaming van vierkantig bataillon aengeduid, de straetjes en zakstraeten roepen inzonderheid hunne bezorgdheid in. Deze plaetsen, waer, byna in al de steden, zich eene talrycke bevolking van werklieden en behoeftigen opgehoopt vindt, verbergen, inderdaed, menigvuldige oorzaken van ongezondheid. By het gebrek van lucht en licht, dat men, over het algemeen, in deze ongezonde wyken opmerkt, voegen zich de pestachtige uitwasemingen der talryke oorzaken van bederf welke men op den openbaren weg laet verblyven, en het is ook in diezelfde wyken dat meestal de besmettelyke ziekten ontstaen en zich ontwikkelen".

Op 5 december bespreekt de gemeenteraad de reinheid in de stad. Alhoewel het rapport van de commissie van openbare werken en van hygiëne zeer lang is, toch willen we wat over dit verslag vertellen en wel omdat we een beeld krijgen van de stad Gent. Vooreerst wordt vastgesteld, dat de thans genomen maatregelen volstrekt onvoldoende zijn. Welke zijn de oorzaken van de vervuiling van de straten ?

1. Keukenafval wordt dagelijks op straat geworpen; worden vernoemd : as, veegzand, gebroken eetgerei, afval van groenten, fruitschillen, mosselschelpen enz.
2. Bedorven eetwaren en gebroken voorwerpen worden op straat geworpen door winkeliers en handelaars, visverkopers, haarkappers, enz.
3. Mest van paarden, koeien en andere dieren (de koeien werden door de stad geleid naar de markt).
4. De aarde tussen de stenen wordt modder bij regenweer.
5. Hier geven we de tekst : "Les urines dont les passants souillent journellement les trottoirs et le bas des édifices publics ou particuliers".
6. Het schotelwater, dat men langs een buis op straat laat vloeien.
7. Allerlei materiaal dat achter gelaten wordt door metselaars, zoals zand, mortel, steengruis.
8. Schoorsteenroet
9. Modder aan de wielen van de wagens, die van de buiten komen.

De eerste en tweede oorzaak worden niet doelmatig bestreden door politie maatregelen, want elk reglement, waarvan de uitvoering moeilijk is of gemakkelijk te omzeilen is, wordt niet toegepast. De huidige reglementen werden nooit geobserveerd. Men zal een dienst met wagens inrichten, die dagelijks het huisvuil zal ophalen. De aannemer van de aanbesteding zal verplicht worden al het huisvuil, dat op straat werd gewor-

pen, zonder vergoeding op te ruimen en bij nalatigheid gestraft worden met een boete indien hij geen verhaal doet tegen de overtreders. In de tekst spreekt men van een "police privé".

Het ophalen van de paardevijgen door de mestrapers is meestal doelmatig. "Les ramasseurs de fumier s'acquittent avec activité de cette besogne". Toch zal de aannemer van de aanbesteding door het lastenboek verplicht zijn ook de mest op te ruimen. De eerste jaren na 1918 kon men soms nog een mestraeper in de stad zijn beroep zien uitoefenen.

Wat betreft de aarde tussen de kasseien men zal in de toekomst straatstenen aankopen, die rechthoekig gekapt zijn en ze goed aan elkander doen aansluiten. De vijfde oorzaak van vervuiling zal bestreden worden door het bouwen van urinoirs.

Het keukenwater, dat op straat wegvloeit, is een grote oorzaak van bevuilding en bovendien bij vrieswater gevaarlijk voor de voetgangers. Men zal rioleringen bouwen langs waar het afvalwater en het regenwater kunnen wegvloeien.

Wat betreft de afval van bouwwerken, de aannemer van het ophalen van het huisvuil zal verplicht worden het achtergelaten steengruis weg te nemen; de aannemer kan de overtreder aanklagen. De achtste oorzaak van vervuiling is van minder belang; de vervuiling door de laatste oorzaak is sterk verminderd sedert de wegen van tweede en derde klas geplaveid werden.

De beide commissies zijn van mening dat aldus de vervuiling doelmatig kan bestreden worden. Verder lezen we : "Les intérêts des ramasseurs de fumier ne se trouvent pas lésés; ils auront encore la faculté de s'approprier les épaves de la voie publique; ils auront la faculté en outre d'aller chez les particuliers recueillir les cendres, épluchures de légumes, etc. En un mot, ce n'est pas un monopole que nous établissons, mais une série de mesures qui en respectant les intérêts existants, a pour but d'assurer la propreté de nos rues et l'assainissement de notre ville".

6 december : De maatschappij l'Union heeft het oud hotel der paardenposterij op de Kouter (gebouw gelegen tussen de huidige Bank van Parijs en de Nederlanden - vroeger het Posthotel - en de ingang van de Beurs - aangekocht voor 68.000 fr. Het Posthotel bleef aan 81.000 fr en werd niet verkocht.

Om te eindigen kijken we nog even naar de broodprijzen.

	12.8	30.12
Gebuideld brood	40 c.	35 c.
Ongebuideld brood	30 c.	27 c.
Roggebrood	15 c.	14 c.

1849 : het midden van de negentiende eeuw, thans 125 jaar geleden. In ongeveer vijftig jaar was de bevolking van Gent verdubbeld (1801 : 55.161 inwoners, 1849 : 104.618 inwoners) en dit op praktisch dezelfde

de oppervlakte (het intra-muros). Hierdoor een grote oorzaak van ver-
vuiling, terwijl de collectieve voorzieningen niet werden aangepast. De
overheid wordt geconfronteerd met ernstige problemen en zal maatre-
gelen moeten treffen om de hygiënische toestanden te verbeteren; ook
het individu zal moeten opgevoed worden. De medische wetenschappen
staan nog in hun kinderschoenen : de ontdekkingen van Pasteur en
Koch dagtekenen van de jaren 1870-1880.

Op wereldvlak is weinig te vermelden : na de storm van 1848 is er rust.
In Frankrijk sterft Fr. Chopin en in Oostenrijk vader Joh. Strauss. Ter-
wijl doet Livingstone zijn eerste grote reis en ontdekt het Ngamimeer
in Afrika.

Vermelden we nog dat in ons land op 1 juli 1849 de eerste ongetande
postzegels in gebruik werden genomen, de beroemde Leopold I van
tien en twintig centimes. Eerst op 11 april 1863 zullen getande zegels
verschijnen.

BRONNEN

1. Verslagen van de gemeenteraad. Jaarverslag.
 2. Gazette van Gent. Broedermin. Den Vaderlander. L'Organe des Flan-
dres.
 3. P. Fredericq : Schets eener Geschiedenis der Vlaamsche Beweging.
W. Rogghé : Gedenkbladen.
H. Elias : Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte (deel 2).
Ed. De Busscher : Album du cortège des comtes de Flandre : Per-
sonnages et costumes dessinés par Félix de Vigne (1852).
H. Wouters : Documenten betreffende de geschiedenis der arbeiders-
beweging, (1831-1853).
-